

GÖNÜL ÇALAB'IN TAHTI

AÇIKLAMALI YUNUS EMRE SÖZLÜĞÜ'NE SALDIRI

Nurettin ALBAYRAK

Sayın Hayati Develi'nin *Türk Dili* dergisinin Ocak 2015 sayısında “Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü'ne Dair/Dervîş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme” başlıklı bir yazısı yayımlandı (s. 83-94). Başlıkta yer alan mısranın geçtiği beytin tamamı şöyledir:

Dervîş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme

Seni sigaya çeken bir Molla Kasım Gelir

“Molla Kasımlık”a soyunan Sayın Develi bizi sığaya çekedursun, daha yazısının başlığında, Yunus’a ait olduğu kabul edilen metinlerde yer almayan bir mısra kullanarak sözlü gelenek içinde doğup gelişen ve daha sonra yazıya geçirilen metinlerin aslını tespit etmenin çok zor, hatta imkânsız olduğunu göstermiştir. Türk halk edebiyatı içinde yer alan hemen bütün ürünler sözlü gelenek içinde doğar, yatay ve dikey yayılarak gelişir; bu gelişme esnasında bünyesinde birçok eksilme ve artma görülür ve o metnin “varyant” adı verilen, yani birbirinden farklılıklar taşıyan biçimleri ortaya çıkar. İşte bugün Yunus Emre’ye ait olduğu kabul edilen metinlerin de aynı süreçten geçtikten sonra yazıya geçirilmesi, bunların aslını tespit etmenin çok zor, hatta imkânsız olması, sürekli bir tartışmaya zemin hazırlamıştır. Türk dilinin ve kültür tarihinin çok önemli eserlerinden bir olan ve 1070 yılı civarında yazıldığı kabul edilen Yusuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig* metni üzerinde bugün herhangi bir tartışma söz konusu değilken, bu eserin yazılışından iki yüz sene sonra yaşamış olan Yunus Emre’nin şiirleri üzerinde bitmez tükenmez tartışmaların devam etmesinin asıl sebebi işte bu durumdur.

Genel kabule göre Yunus Emre 638 (1240-41) yılında doğmuş, 720 (1320) yılında, ölmüştür. Mevcut en eski Yunus *Dîvan*’ları 15. yüzyıl veya daha sonrasına tarihlendiğine göre -ki bu tarihleri 17. yüzyıl gösteren araştırmacılar da var- Yunus şiirlerinin de diğer Türk halk edebiyatı ürünleri gibi kısa sayılmayacak bir süre sözlü gelenek içinde yaşadığı genel kabul görmüş bir durumdur. Bu durumda Yunus’un

yaşadığı yüzyılın dil hususiyetlerinden hareketle Yunus şiiirlerinin bazı özellikleri belirlense bile, bu şekilde belirlenmiş şiiirlerin Yunus'a ait olduğu yine kesin olarak söylenemez. Yunus metinleri içinde en eski kabul edilen iki nüshadan ilki Fatih nüshası, ikincisi ise Karaman nüshasıdır. Her iki nüsha üzerinde de birer doktora çalışması yapılmıştır. Fatih nüshası üzerinde Said Khourchid'in, *La Langue de Yunus Emre Contribution a l'Histoire du Turc Pré-Ottoman* (Yunus Emre'nin Dili Osmanlı Öncesi Türk Tarihine Katkı) adıyla Sorbon Üniversitesinde hazırladığı doktora tezi, Kültür Bakanlığı tarafından Fransızca olarak basılmıştır (Ankara 1991). Karaman nüshası üzerinde ise İdris Nebi Uysal, *Yunus Emre Divanı (Karaman nüshası)* adıyla çalışmış ve bu çalışma da yayımlanmıştır (İstanbul 2014). Bu iki çalışmanın A harfinde yer alan kelimeler karşılaştırıldığında, ortaya şu durum çıkmaktadır: Said Hurşit'te yer alan şu kelimeler İdris Nebi Uysal'da yoktur: **adl, aplatmak, agmak, ahil, akça, âkulane, alan, aldanguç, alihi, altuncı, andak, anlayan, 'anter, 'arab, 'arbede, ard, 'arz, asâyiş, asilzade, asla, asmak, aşagi, âşikâr, atılmak, atlas, âvâre, ayarmak, ayıdmak, âyin, azık**. İdris Nebi Uysal'ın çalışmasındaki A harfinde yer alan şu kelimeler de Said Hurşid'de yoktur: **açılmak, agarmak, aqlaşmak, agulu, agyarlık, ahbar, ahsurmak, akış, akli érmek, aklik, alamet, alışmak, alın, anlatmak, ansuz, ansuz (anlayışsız), arıtmak, arlanmaklık, arpa, astan, aşaga, aşikâre, aşkere, avaze, aydın, ayine, ayruksi, 'azim**. A harfinde bu kadar farklı kelimenin yer aldığı Yunus Emre'ye ait bu *Dîvan*'lardaki farklı kelime sayısı 29 harf göz önünde bulundurulduğunda, rahatlıkla birkaç yüze, hatta bine ulaşır. Bu durum, Yunus şiiirlerinin söylendiği dönemde yazıya geçirilmediği, uzun bir süre sözlü gelenek içinde varlığını devam ettirip daha sonra yazıya geçirildiği kanaatinin en önemli ispatıdır.

Yunus Emre *Divan*'ının bugün bilinen yazmalarının sayısı -ikisi mecmua-i eş'ar olmak üzere- yirmi ikidir. Bu sayı günden güne artmaktadır. Nitekim M. Fatih Köksal 2014 yılında yayımladığı bir makalede Yunus'un yeni bir *Divan*'ından söz etmektedir. Burada bir hususa daha dikkat çekmek gerekir: Cönklerde yer alan Yunus mahlaslı şiiirlerin sayısı tahmin edilenin çok üstünde olup neredeyse cönklerdeki şiiirlerin yarıya yakını oluşturmaktadır (bk. Koz). Bizim yukarıda iki *Divan*'ın kelime kadrosu arasında yaptığımız karşılaştırma gibi bir karşılaştırma yapıldığında Yunus şiiirlerinde yer alan farklı kelime sayısı rahatlıkla binlere ulaşır. Bu durum, başta Yunus Emre *Divan*larında yer alan farklı kelimeler olmak üzere, Sayın Develi'ye *Gök-türk Kitabeleri*'nde, *Divânü Lügati't-Türk*'te ve Türkçenin diğer önemli eserlerinde yer alan "hayalet sözcükler"den hareketle bir *Türkçedeki Hayalet Kelimeler Sözlüğü* ve bunun yanında bir de *Türkçede Maktul Kelimeler Sözlüğü* hazırlama imkânı sağlamış olur. Biz üniversitede öğrenciyken bazı hocalarımız şiddetle -sal, -sel eklerine karşı çıkıp zinhar bu eki kullanmamamız gerektiğini ihtar ediyorlardı. Biz de kanımızdaki milliyetçilik ateşiyle bu ekin kullanılmasına savaş açmıştık. Çünkü bazı kendini bilmezler "Dilimizi sala bindirip sele veriyolar"dı. Ama ne çare ki biz yenildik. Bugün yüzlerce kelimedede Türkçemiz sala bindirilip sele veriliyor. Sayın Develi başında bulunduğu kurumun adını taşıyan kitapların (özellikle Tatçı ile Albayrak'ın

kitapları) toplatılması gerektiğinde ısrar ettiğine göre, ileride daha yetkili bir makama geldiğinde “profesyoneli olduğu” dil sahasında hazırladığı *Türkçede Hayalet Kelimeler Sözlüğü* ve *Türkçede Maktul Kelimeler Sözlüğü* içinde yer alan bütün kelimeleri yasaklayabilir. Özellikle bu hususta Sayın Develi geç kalmamalı, yoksa -sal, -sel ekinin dilimize yaptığı kötülüğü, “hayalet kelimeler” ve “maktul kelimeler” de yapabilir. Ancak burada bir hususu özellikle belirtmeliyiz: Yıllardan beri Türkçedeki kelime sayısını artırmak için canla başla çalıştığımız Türk Dil Kurumunun gayretlerine yazık olacak, dilimizdeki kelime sayısı bir hayli eksilecektir.

Şimdi gelelim bizim çalışmamıza: Bizim çalışmamız için esas aldığımız *Yunus Emre Divanı/Tenkitli Metin*’de (ilk baskı Ankara 1990) on dört yazma divan ve mecmuadaki Yunus Emre şiirleri karşılaştırılmıştır. Yukarıda 15. yüzyılda düzenlendikleri kanaatinin yaygın olduğunu belirttiğimiz iki divan dışında, 17., hatta 18. yüzyılda istinsah edilmiş nüshalar da olduğuna göre, varın siz bu nüshalar arasındaki dil/kelime farkını düşünün.

Saldırı - 1. Sayın Develi yazısının girişinde “...Zira sıhhati sabit olmayan metnin sözlüğü de yapılamaz” demektedir. Peki yukarıda durumunu örneklendirdiğimiz karmaşa içinde sıhhati sabit olan Yunus Emre metinleri nasıl tespit edilecektir? 1990 yılında yayımlanan bir metin hakkında -defalarca basıldığı hâlde- Sayın Develi neden 25 yıl boyunca susmuştur? Bu sorudan sonra şimdi gelelim asıl meseleye: Bizim esas aldığımız çalışma bir doktora çalışmasıdır. Çalışmayı yapan, Mustafa Tatçı; tez yöneticisi ise Abdurrahman Güzel’dir. Her iki isim karşısında senelerdir susan Sayın Develi, o tez üzerinden bize saldırmayı insani ahlaka, hele hele ilmî ahlaka uygun buluyor mu? Başkaları üzerinden bize saldırmayı Anadolu’da çok fazla değer verilen “delikanlılık”ın neresine yerleştiriyor? Demek ki Sayın Develi, bizim de “profesyoneli olduğu”na inandığımız bir alanın kendisine yüklediği sorumluluktan ustaca kaçmayı başarmıştır.

Saldırı - 2. Sayın Develi’nin “Usul” başlığı altında verdiklerine gelince: Biz söz konusu çalışmada yer alan 4154 sözlük kelimesini ve bunların hangi dile ait olduğunu belirtip gramer kısaltmalarını, ardından da etimolojisini verdik. Her kelimenin sözlüklerde yer alan bütün anlamlarını numaraladıktan sonra, kelimenin ansiklopedik açıklaması gerekiyorsa bu açıklamaları yaptık, ardından da tanık beyitlere yer verdik. 4154 kelimenin tamamında bu yöntem uygulanmıştır. Sayın Develi eserimizi okuma zahmetine katlanmadığı için neden bazı kelimelerde bir, bazı kelimelerde birden fazla tanık beyti kullanıldığı hususunda bize saldırmaktadır. Oysa “Ön Söz”de “Son olarak da bu kelimelerin geçtiği beyitler kelimenin kullanım sıklığına göre bir, iki ya da üç beyit olarak tanık gösterilmiştir” denilmektedir. Tanık olarak gösterilen beyitlerin şiir ve beyit numaraları da altında verilmiştir. Sayın Develi’nin “Usul”le ilgili bir tenkidi de “Üç sayfa açıklanan bir kelimeye sadece bir örnek verilmiştir” demektedir. Esas aldığımız metinde o kelime sadece bir beyitte geçiyorsa, nasıl birden fazla tanık beyit gösterelim?

Sayın Develi, eserimizde “...Maddelerin genişliği tutarlı bir ölçüye sahip değildir” demektedir ve “Allah”, “Muhammed” ve “Hüseyin” maddelerini örnek göstermektedir. Bu tespiti doğrudur. Genişliği bakımından tenkit edilebilecek başka maddeler de var. Bunu bilerek yaptık. Zira Türkiye’de hangi kitapçıya girerseniz girin, Allah ve Hz. Peygamber hakkında mutlaka birkaç kitap görürsünüz. Oysa İslam âleminin en büyük trajik olaylarından biri olan Hz. Hüseyin ve Kerbela faciası hakkında doğru bilgi edinilecek kitap oldukça az. Burada söylediklerimiz bile yapılmış tercihlerdir. Bizim “ilmi” olma gibi bir endişemiz hiç olmadı, bundan sonra da olmaz.

Saldırı - 3. Sayın Develi “Bu maddelerde sadece *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*’nden (DİA) yararlanmış olması da bir zaafıdır” diyerek olmayan bir zaafi vurgulamaktadır. Biz çalışmamız boyunca *Kur’an*’dan, hadisten, peygamber ve evliya kıssalarından, yeri geldikçe Anadolu halk kültürü ve inançlarından faydalandık. *DİA*’ya gelince: Türkiye’de en son yayımlanan ve bilhassa dinî konularda dünya çapında en güvenilir bu dev eserden değil de hangi eser (ler) den faydalanacaktık? Yunus Emre şiirlerinin açıklanmasında ana kaynak olan bu saydıklarımız dışında, yalnız A harfinde yer alan açıklamalarda kitaplarından, makale ve ansiklopedi maddelerinden faydalandığımız 29 kişi şunlardır: Süleyman Uludağ, Abdülbaki Gölpınarlı, Ethem Cebecioğlu, A. Yaşar Ocak, Amil Çelebioğlu, S. Hayri Bolay, Y. Şevki Yavuz, Mustafa Çağrı, Hikmet Tanyu, Bekir Topaloğlu, Rahmi Yaran, Abdurrahman Küçük, Metin Yurdağ, Ziya Kazıcı, E. Ruhi Fırlı, Gazzali, M. Yaşar Kandemir, İ. Kâfi Dönmez, Abdullah Boks, Ö. Faruk Harman, M. Fuad Köprülü, Coşkun Alptekin, Ali Bardakoğlu, Abdurrahman Çetin, İskender Pala, Abdülkadir Özcan ve A. Saim Kılavuz. Dilimizde “Çirkini arayan göz, güzeli göremez” diye bir söz vardır. Sayın Develi, yazısı boyunca hep çirkini arama gayreti içinde olmuş, bu isimleri görmezden gelmiştir. Buradaki isimlerin tamamı kendi alanlarında en az Sayın Develi kadar uzmandır.

Burada özellikle şunu belirtmeliyim: Söz konusu kitapta 4154 kelime üzerinde durulmuştur. Yer verilen diğer bilgilerle beraber eser bin sayfa civarındadır. Bu ebatındaki bir eserde bazı eksiklerin ve kusurların bulunması, yapılan işin tabiatı icabıdır. Bu eksiklerimizin ve kusurlarımızın gösterilmesinden de hiç gocunmayız. İyi niyetle yapılan eleştirilere her zaman açığız ve bu tür eleştirileri mutlaka dikkate alırız. Şimdi Sayın Develi’nin işaret ettiği kelimelerden bazısı üzerinde duralım. Bu kelimelerin tamamı bizim esas aldığımız metinde bulunduğu için eserimize aldık. “Bu kelime Yunus’ta vardı, yoktu” tartışmasına girmenin yersiz olduğunu yukarıdaki açıklamalarla ortaya koymaya çalıştığımızdan, burada bu tür kelimeler üzerinde durmayacağız.

“Alkış” kelimesinin (Tatçı 2005, 332; Mustafa Tatçı, *Risâletü’n-nushiyye*, İstanbul 2005) 5. Anlamı “*eTT ve halk ağzı*.Hayır Dua” olarak verilmiştir ki aynı anlamın *Divanü Lügati’t Türk ve Süheyl ü Nevbahar*’da “alkış etmek, dua etmek, övmek” anlamında; *Kitab-ı Dede Korkut ve Yeni Tarama Sözlüğü*’nde geçtiği belirtilmiştir. Tanık gösterilen beyitte de anlamı budur.

Muhâldür 'âkil olmaklık bahîlden

Ne kimse alkış ider ana dilden

“Sevici” kelimesinin (Tatçı, 77/8, 357/7) Yunus'taki anlamı “âşık, seven” olarak verilmiş, ikinci anlam ise eserin formatı gereği konulmuştur. Beyitler şöyledir:

N'ola Yûnus sevdîyse çokdur Hakk'ı seviciler

Sevenleri gördiydi anun için boynın eger

Miskin Yûnus'un sermayesi yokdur Îlâhî

İllâ sevicidür seni 'aşkıyile seveni

Sayın Develi bir hayli suçlamadan sonra yine madde başı yaptığımız kelimelere dönerek bizim esas aldığımız metinde bulunan kelimeleri “hayalet kelimeler” olarak nitelemiş, bazı örnekler vermiş ve Türkçeye yeni kelimeler kazandırdığımızı (!) ifade ederek “âşık-bâz” kelimesi üzerinde durmuştur. Bu kelimenin esas aldığımız metinde “âşık-baz” olarak verilmesi (Tatçı 2005, 166/4) ve anlamın söz konusu beyte uygun düşmemesi böyle bir tercihe sebep olmuştur. “Aşık oyunu” bugün bile Anadolu'nun birçok yöresinde oynanan çok eski bir oyundur. Neticede dilimizde bu özelliğinden dolayı “aşığı alçı oturtmak”, “aşık atmak”, “aşığı cuk (bek, bey, çift) oturtmak” deyimleri de günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Kelime anlamlandırılırken söz konusu beytin daha iyi anlaşılması için mecaz anlam olarak “usta oyuncu, üzerine aldığı işi ustaca yürüten” anlamı verilmesi daha uygun olurdu.

“Âvâr” kelimesi esas aldığımız metinde “âvâr'olan” şeklinde değil, “âvâr olan” şeklinde (Tatçı, 99/3) geçmektedir. Biz de doğal olarak bu kelimeyi “âvâr” olarak aldık ve “1. Ayıp, kusur. 2. Fesat, bozgunculuk” olarak verdik. Söz konusu tanık beytin birinci mısrası “Bunda şeytana yâr olan varup anda âvâr olan” şeklindedir. Âvâre kelimesinin anlamı sözlüklerde “1. Boş gezen, işsiz, güçsüz (kimse), aylak. 2. Kararsız, şaşkın, pe-rişan” olarak verilmiş; *Yeni Tarama Sözlüğü*'nde ise kelime “avara”olarak yer almış ve “kötü, adi, bayağı” şeklinde anlamlandırılmıştır. “Şeytan” kelimesinin geçtiği yukarıdaki mısraya hangi anlam daha uygun düşmektedir, okuyucuların takdirine sunuyorum.

Çalışmamızda hem “bilig” (Tatçı, 44/8) hem de “bili/bilü” (Tatçı, 209/1) kelime-lerine yer verilmiştir. “Ey Yûnus sen âşık isen îmân biligin berk kuşan” mısrasından hareketle Yunus'un “ok ve yay kuburu, sadak” kuşanması mı uygundur, yoksa “bilig” kelimesinin anlamı olarak verdiğimiz “bilgi, hikmet, malumat; bilim, akıl, zekâ, şuur” kuşanması mı uygundur? Okuyucuların takdirine sunuyorum. Burada bir parantez açalım: Bilindiği gibi Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'i üzerinde Merhum Reşid Rahmeti Arat üç ciltlik bir çalışma yapmış, eserin adında da bu kelimeye yer vermiş ve eserin 3. cildinde “bilig” kelimesini “bilgi, hikmet” olarak anlamlandırmıştır. Sayın Develi varsın kelimeyi “hayalet kelime” olarak adlandırsın.

“Görimek”. Sayın Develi bu kelimenin yanlış morfolojik tahlil sonucu oluştuğunu söylemekte, ancak kelime Cem Dilçin'in hazırladığı *Süheyl ü Nevbahar*'da (Ankara 1991, s. 609) da “görime-: görememek” şeklinde geçmektedir.

“Kösülmek”. Sayın Develi bu kelimenin “kösülemek” olarak çalışmamızda yer aldığını belirtmiş; ancak kelime çalışmamızda “kösülemek” değil, “kösülmek” (Tatçı, 340/2) olarak yer almıştır.

“An” kelimesinin anlamı tarafımızdan “güzellik, alım, cazibe” olarak; “in” kelimesinin anlamı ise “1. Peynir vb. yiyeceklerde beklemekle kazanılan lezzet, 2. Dem, 3. Olgunluk” olarak verilmiştir. Her iki kelimenin de geçtiği beyit şöyledir:

Dâr olam girdâr olam ber-dâr olam Mansûr olam

Cân olam hem ten olam hem in olam hem ân olam

İkinci mısradaki geçen ân kelimesinin anlamı “güzellik, alım, cazibe”, “in” kelimesinin de “olgunluk” olarak anlamlandırılması mı, yoksa bu iki kelimeyi “o” ve “bu” zamirleriyle anlamlandırmak mı mısrayı doğru anlamlandırmak olur? Okuyucuların takdirine bırakıyorum.

Saldırı - 4. Sayın Develi yazısının bir yerinde rahmetli Orhan Şaik Bey’den söz etmekte ve bizim çalışmamız hakkında neler söyleyebileceğini de Orhan Şaik merhum adına belirtmektedir. Eğer gerçekten hoca bizi tenkit etseydi, hocadan randevu alır, güzelinden bir kutu çikolata yaptırır; kimliğimizi gizlemeden, gerçek kimliğimizle karşısına çıkar, elini öper ve teşekkürlerimizi arz ederdik. Sayın Develi bunu böyle bile.

Bizim çalışmamızda hem “arayış” (Tatçı, 204/6) hem de ârâyîş” (Tatçı, 7/6) kelimeleriyle iki farklı madde başı yapılmış; “arayış” maddesinin anlamı “ (Özellikle manevi konularda) Arama durumunda olma, talep hâlinde bulunma” olarak anlamlandırılmış ve tanık beyti aşağıdaki gibi verilmiştir:

Yûnus eydür ben âşıkam hem âşıkam hem sâdıkam

Bu ayrık âşuklar gibi yoktur arayışum benim

Ârâyîş” kelimesi ise “süs, ziynet, bezek” olarak anlamlandırılmış ve tanık beyti ise şöyle verilmiştir:

Ol dost bizi verip idi var dünyayı bir gör didi

Geldim gördüm bir ârâyîş seni seven kalmaz ana

Beyitler anlamlandırıldığında her iki anlamın da ilgili beyitleri desteklediği açıktır. Sayın Develi’nin hep kötüleme tavrı karşısında Anadolu’nun güzel kenti Bayburt’a kadar uzanalım. Bayburt yöresinde kullanılan çok güzel bir söz var: “Ağzım su dolir dolir, yutiram.” Bizim de ağzımıza bazı sözler geliyor, geliyor ama, Sayın Develi’nin saldırgan üslubundan kaçmak ve kendimize olan saygımızı yitirmemek için yutmak zorunda kalıyoruz. Sayın Develi var olan bir şeyi farklı ya da yokmuş gibi göstermeye bir isim bulsa da kendisine teşekkür etsek. Yazı boyunca sergilediği tavrı “Bire de hır, bine de hır” atasözü çok güzel ifade etmektedir.

Risâletü’n nushiyye’de geçen “Âgâz” kelimesi için (Tatçı, 413) Sayın Develi, A. Caferoğlu’nun *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*’ne bakabilir. Kelime tarafımızdan “1.

Ağız, 2. *mec.* Konuşma tarzı, konuşma üslubu; bir kimseyi kandırmak için mantık oyunları yaparak düşündüğünden farklı konuşma tarzı” olarak anlamlandırılmış ve tanık beyti şöyle verilmiştir:

Çü âgâz etdi ki sözünü diye

Kulak tutdu akıl o keleciye

“Danışman” (Tatçı, 6/5, 58/2, 58/3, 58/5, 58/6, 82/3, 2412/3) ve “danişmend” (Tatçı, 27/7, 60/2, 352/6, 410/4) kelimeleri Tatçı’da defalarca geçtiği için üzerinde durmuyoruz.

“Kâl” (Tatçı 5/4, 61/1, 181/2...) ve “kal” (Tatçı, 52/4, 135/9, 369/2...) kelimeleri ayrı ayrı madde başı olarak alınmış; anlamlarının tanık olarak verilen üçer beyte uygun düşüp düşmediğini okuyucunun takdirine sunuyorum.

“Göç” (Tatçı, 1/10, 160/6, 292/6 ...) ve “güç” (17/4, 313/9, 369/6 ...) defalarca geçmektedir. “Göç” ve 1.”güç” kelimelerinin tanık beyitlerini anlamlandırmayı okuyucuların takdirine sunuyorum. 2. “güç” kelimesinin üç tanık beytinden Sayın Develi’nin işaret ettiği 1. tanık beytinin anlamlandırılması dışında, problemleri bir durum görünmemektedir.

“İssi” (Tatçı, 107/5, 124/11, 176/5 ...) ve “issi” (Tatçı, 23/7, 350/2) kelimeleri ayrı ayrı örneklendirilmiş; aynı anlamlar verilmiştir. Sayın Develi herhâlde bizim gramer kitabı hazırladığımızı zannetmiş olacak ki kelimeler arasındaki farktan veya köken birliğinden de söz etmemizi istemiştir.

“Kaba” (Tatçı, 62/6) kelimesi Sayın Develi’nin tespiti doğrultusunda kafiye uyumsuzluğu göstermekle beraber, Sayın Tatçı bu beytin Yunus Emre *Divan*’ının Raif Yelkenci nüshasında olmadığını belirtmiştir (Tatçı, s. 76, 62/6, dipnot 447). Kafiye uyumsuzluğu bu durumdan kaynaklanmış olabilir. Ancak tanık beytin anlamlandırılmasında bir problem gözükmemektedir.

“Uya” kelimesinin çalışmamızda yer almaması bizden kaynaklanmıştır. Takdir edilir ki binlerce kelime içinde bir veya birkaç kelime gözden kaçabilir. Bu durum sözlük türündeki bütün çalışmalar için geçerlidir. Sayın Develi’nin “uya” kelimesinin 4154 kelime içinde yer almamasını çok büyük bir kusurmuş gibi göstermesi, yazdığı yazının iyi niyetten çok uzak olduğunun başka bir tanığıdır.

“Yıgmak” (Tatçı, 35/1) kelimesinin anlamı tarafımızdan “1. Tepeleme bir yığın hâline gelecek şekilde üst üste koymak, 2. Toplamak, biriktirmek” olarak verilmiştir. Sayın Develi bu kelimenin anlamının “menetmek, engel olmak” olması gerektiğini belirtmektedir. Oysa kelimenin anlamını Reşid Rahmeti Arat da “yıgmak, toplamak” olarak vermiştir. Söz konusu beyit şöyledir:

Haktan yıgar ol seni nen varısa vir gider

Ne beslersün bu teni sinde kurt kuş yir gider

Birinci mısrayı anlamlandırırken “yıgar” yerine “toplamak, biriktirmek” mi, yoksa “menetmek, engel olmak” mı uygun düşmektedir? Biz “toplamak, biriktirmek” anlamının uygun olduğu kanaatindeyiz.

Saldırı - 5. 4154 kelimenin yer aldığı ve bin sayfayı bulan bu eserin bir filolog tarafından gözden geçirilmesi bizim için hiçbir sorun doğurmaz, üstelik bize mutluluk verir. Ancak Sayın Develi belirttiğimiz saldırılardan hızını alamamış olacak ki eserimizin toplatılmasını teklif ediyor. Sözün burasında Sayın Develi’ye bir soru sormalıyım: Sayın Develi’nin Osmanlı Türkçesi derslerinde okutulan *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu* adında iki ciltlik kaynak olarak kullanılan bir eseri var. Bu eser hakkında basın organlarında ve televizyon kanallarında birden çok olumsuz eleştiri yapıldığını bütün Türkiye okudu, duydu. Acaba Sayın Develi söz konusu eserini toplattı mı?

Kişiliğimize yaptığı saldırılardan doğan haklarımız saklı kalmak üzere, “Söz vardır halk içinde, söz vardır hulk içinde” atasözüne uyarak sözümüzü bitirelim; ancak Sayın Develi’nin yazdığı bu yazıya biz “eleştiri” diyemedik; uygun bir ad bulmak istedik, bulamadık. Eğer kendisi bir ad koyarsa seviniriz. Sayın Develi haydi “Adını sen koy!”

Kaynaklar

- Albayrak, Nurettin: *Gönül Çalab’ın Tahtı /Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü*, İstanbul 2004.
- Arat, Reşid Rahmeti: *Kutadgu Bilig*, c. 1, Metin, Ankara 1979 (1. bs. 1947); C. 2, Çeviri, Ankara 1983 (1.bs., 1959), C. 3, İndeks, İstanbul 1979.
- Ayverdi, İlhan: *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1-3, İstanbul 2005.
- Caferoğlu, Ahmet: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968.
- Çağbayır, Yaşar: *Ötügen Türkçe Sözlük*, C. 1-5, İstanbul 2007.
- Develi, Hayati: “Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü’ne Dair/Derviş Yünus bu sözü eğri büğrü söyleme” *Türk Dili*, S. 757 (Ocak 2015), s. 83-94.
- Dilçin, Cem: *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983.
- Divânü Lûgat-it-Türk Dizini*, Ankara 1972.
- Gökyay, Orhan Şaik: *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul 2006.
- Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lügâti’l- Türk*, (haz. S. Erdi-S.T. Yurtsever), İstanbul 2005.
- Koz, M. Sabri: “Halk Kültüründe Yunus Emre”, *Yunus Emre* (Ed. A. Yaşar Ocak), Ankara 2012, s. 361-378.
- Khourchid, Said: *La Langue de Yunus Emre Contribution a l’Histoire du Turc Pré-Ottoman*, Ankara 1991.
- Köksal, M. Fatih: “Yunus Emre Divânı’nın Yeni Bir Nüshası ve Yunus’un Yayınlanmamış Şiirleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 30 (İstanbul 2014), s. 161-192.
- Süheyl ü Nevbahar*, (haz. Cem Dilçin), Ankara 1991.
- Uysal, İdris Nebi: *Yunus Emre Divanı (Karaman nüshası)*, İstanbul 2014.
- Tatçı, Mustafa: *Yunus Emre Divânı /Tenkitli Metin*, İstanbul 2005.
- _____ : *Risâletü’n- nushiyye*, İstanbul 2005.
- Türkçe Sözlük* (Türk Dil Kurumu), Ankara 2005.